

Gamle Gaardsnavne i Randlev, Hads Herred.

Af M. HESSELBJERG.

I Johannes Steenstrups Bog: De danske Stednavne, 1908, findes følgende Udtalelse om Gaardsnavne:

»Almindelige Bøndergaarde havde i ældre Tid kun sjælden et særligt Navn og Gaarden i Landsbyen kaldtes sædvanlig kun efter Ejerens eller Fæsterens Navn og efter Byen (Hans Petersens Gaard i Ørum)«.

Det er ogsaa sikkert nok, at mange og vel ogsaa de fleste Bøndergaarde først fik et Navn efter Udskiftningen, idet de da ofte tog Navn efter et Agerskifte, som blev tillagt Gaarden (helt eller delvis). Var der saaledes et Agerskifte, der kaldtes Heden, hvilket betød skovløst Land, fik en Gaard, der udflyttedes hertil, naturligt Navnet Hedegaard, og hvis den flyttede ud til en Skov, fik den Navnet Skovgaard osv.

Det er dog ikke sjældent, at Navne paa Bøndergaarde kan føres meget længere tilbage i Tiden end til Udskiftningen. Som Exempel herpaa skal anføres nogle lagttagelser, som jeg har gjort ved at gennemgaa nogle af de lettest tilgængelige Kilder til en Landsbys Historie. Disse Kilder er Matriklen af 1688 og dertil hørende Markbog af 1683¹⁾ og Modelbog 1686, Hoverireglementet af 1770, Hartkornsspecifikationerne af 1789 og 1804 og Matriklen af 1844, de ældste Folketællingslister af 1787 og 1801 og endelig en Kopi fra 1811 af et Udskiftningskort fra 1792²⁾.

Det er muligt, at andre Kilder kunde give adskillige Oplysninger om Emnet, navnlig Fæste- og Skifteprotokoller, men det vilde være et stort Arbejde at gennemgaa disse.

Foruden at gøre opmærksom paa Begrænsningen i det anvendte Materiale maa jeg forudskikke den Bemærkning, at de Slutninger, som jeg har draget af lagttagelserne, kan være for dristige, men jeg vil hele Tiden bestræbe mig for at fremhæve Forskellen mellem de foreliggende Kendsgerninger og de mere eller mindre sikre Slutninger, som jeg har draget af disse, saaledes at de sidste ikke giver sig ud for mere end de er. Det er klart, at jeg som Ikke-Fagmand løber en betydelig Risiko for at tage fejl i mine Slutninger.

¹⁾ De Oplysninger, der vedrører Tiden før 1683, er givet mig af Stednavneudvalget.

²⁾ Disse Kilder findes dels i Rigsarkivet dels i Matrikelsarkivet.

Den Landsby, der er Genstand for mine Under-søgelser, er Randlev, Hads Herred, Aarhus Amt. Det er en ret stor Landsby, der udgør et helt Sogn. Efter Matriklen af 1688 havde den 27 Gaarde, men paa 4 af disse var der 2 Brugere, hvilket sikkert betyder, at de var Dobbeltgaarde (Tvillinggaarde), d. v. s. at der faktisk, om ikke retsligt, var 31 Gaarde. Af disse var dog 9 under Middelstørrelse og kaldes Halvgaarde eller Kvartgaarde.

Gaardene var før Udskiftningen beliggende i 3 Grupper. Den største Gruppe laa mod Nord og kaldes nu Neder-Randlev. En mindre Gruppe laa længere mod Syd omkring Kirken og kaldes nu Over-Randlev. Endelig var der mod Øst en lille Gruppe paa 3 Gaarde, hvoraf den ene var en Ødegaard. Denne lille Gruppe hed formentlig Østerterp, se nærmere nedenfor, Side 77.

Hvor gamle disse Navne for Bydelene er, ved jeg ikke. Navnene findes ikke i de Kilder, som jeg har nævnt, og af disse kan altsaa ikke direkte ses, i hvilken Bydel en Gaard har været beliggende.

Efter denne indledende Orientering skal jeg gaa over til selve Emnet, hvad de nævnte Kilder kan oplyse om gamle Gaardsnavne. Jeg skal begynde med den ældste, Matriklen af 1688. Naar jeg anfører Matr.-Numre, maa det understreges, at disse ikke maa forveksles med de nugældende, der hidrører fra Matriklen af 1844. Jeg bemærker endvidere, at jeg i Almindelighed har benyttet moderne Stavemaade, selv om denne afviger fra Kilderne.

A. Gaardsnavne fra Tiden før Matriklen af 1688.

Gl. Matr. Nr. 6 betegnes saaledes i Matriklen:

Sparegaarden, $\frac{1}{2}$ øde, Hartkorn 2 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., svarer Peder Rasmussen. Ejer: Erik Herlevsen (Fuglebjerggaard, Sorø Amt).

»Svarer Peder Rasmussen« betyder, at denne svarer Skatter og Afgifter og altsaa driver Gaarden.

» $\frac{1}{2}$ øde« betyder formentlig Halvgaard, der er øde, idet Gaarden i Markbogen betegnes som Halvgaard. At Ejendommen er øde, betyder ikke, at Jorden er udyrket, men at Bygningerne er ødelagt eller ubruge-

lige. Navnet er i Matrikelen stavet Sparegaarden, men i Fortegnelserne over Gaardene i Markbogen er det stavet Sparregaarden. I Landgildematrikelen af 1662 findes en Gaardmand ved Navn S. Jensen Sparre, og det er antagelig Navnet Sparre, der er overført til Gaarden. At det er samme Gaard kan dog ikke konstateres, fordi Landgildematrikelen af 1664 ikke er bevaret, for saa vidt angaar Hads Herred.

Hvor denne Ødegaard har været beliggende, oplyser Matrikelen ikke direkte, men da Agrene i Skifterne kommer i Rækkefølgen Matr. Nr. 1, 20, 6, hvor 1 er Præstegaarden, er det sandsynligt, at Gaarden har ligget i Over-Randlev nord for Præstegaarden. Dette passer ogsaa med, at der paa Udskiftningskortet findes Navnet »Spare Krog« paa det nuværende Matr. Nr. 29. Her har antagelig Gaardens Toft ligget.

I de senere Kilder nævnes Sparegaarden ikke. I Hoverireglementet af 1770 har Matr. Nr. 6 og 7 samme Bruger og samme Hartkorn som Matr. Nr. 6 og 7 tilsammen i Matrikelen, 5 Tdr. 2 Skp. 0 Fdk. 2 Alb., hvoraf det fremgaar, at de 2 Gaarde er lagt sammen. Det samme kan ses af Hartkornsspecifikationen af 1789.

Gl. Matr. Nr. 7 betegnes saaledes i Matrikelen:

Annexgaarden, Peder Rasmussen: Gl. Matr. Hartkorn
Præsten: 4 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., Husbonden:
0 Tdr. 4 Skp. 0 Fdk. 0 Alb. Ny Matr. Hartkorn 2 Tdr.
5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

Dette er den samme Bruger, som drev Sparegaarden, og det er denne Gaard, med hvilken Sparegaarden bliver sammenlagt. I Markbogen betegnes Gaarden som Halvgaard.

En Annexgaard plejer at være en Gaard, der hører sammen med Præstegaarden. I Markbogen staar imidlertid Ejeren af Matr. Nr. 6 Erik Herlevsen ogsaa som Ejer af Matr. Nr. 7. Forklaringen herpaa findes i Angivelsen af det gl. Matr. Hartkorn. Præsten har haft Ret til en Kornafgift af Ejendommen, medens Retten over Ejendommen iøvrigt har tilhørt en anden. Dette Forhold gælder maaske ogsaa senere, men i Hoverireglementet af 1770 nævnes intet herom, og Navnet

Annexgaarden findes heller ikke. Det samme gælder Hartkornsspecifikationen af 1789. I Hartkornsspecifikationen af 1804 findes derimod en saakaldt Annexgaard, men det kan ikke ses, om det er den samme som Matr. Nr. 7. Navnet Annexgaarden eksisterer ikke mere, men Matr. Nr. 7, der laa i Neder-Randlev, ligger endnu paa samme Plads, men i den ændrede Form, som den fik ved Udskiftningen. Det er den nuværende Gaard, Matr. Nr. 3, der i nyere Tid kaldes Toftegaard og tidligere har været kaldt Krogsgaard, se nedenfor, Side 82.

Gl. Matr. Nr. 27 betegnes saaledes i Matrikelen:

Peder Eriksen i Skovgaard, Hartkorn 8 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Ejer: Dybvad Hovedgaard.

Som Hartkornet viser, var Skovgaard i Modsætning til Matr. Nr. 6 og 7 en anselig Gaard, den tredjestørste i Sognet. Den skal have været en middelalderlig Herregaard eller Væbnergaard, beliggende i Neder-Randlev, men i 1683 er den Fæstegaard, og 1770 er den nedlagt. Hoverireglementet af 1770 viser, at dens Jorder er delt mellem 2 Gaarde, hvoraf den ene er Solgaard, se nedenfor, Side 75.

Gl. Matr. 26 betegnes saaledes i Matrikelen:

Morten Mogensen og Mogens Pedersen, Hartkorn 8 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 0 Alb., Ejer: Dybvad, men i Fortegnelserne over Gaardene i Markbogen er anført Navnet Haufgaarden og Hauffgaarden, d. v. s. Hovgaard.

Dette var den største Gaard i Sognet, og Navnet maa formentlig gaa tilbage til Middelalderen, idet Hovgaard var Betegnelsen for den middelalderlige Herregaard eller Væbnergaard, hvis Ejer var fritaget for at svare Skatter mod at gøre Krigstjeneste til Hest. I 1683 er Hovgaard imidlertid en Fæstegaard, og de to Brugere tyder paa, at Gaarden allerede da faktisk var delt i to, altsaa en saakaldt Tvillinggaard. I Hoverireglementet af 1770 findes ligeledes to Brugere, hvorimod Hartkornsfortegnelsen af 1789 har 2 Gaarde, hver med det halve Hartkorn, saaledes at der formentlig da er sket en retslig Deling.

Hovgaard er beliggende i Over-Randlev. Navnet

bruges nu som Fællesbetegnelse for de to Gaarde, hvori den er delt.

Gl. Matr. Nr. 6, 7, 26 og 27 er de eneste Gaarde, der udtrykkelig nævnes med Navn i Matriklen, og der er for saa vidt det uheldige, at 3 af disse 4 Gaardsnavne er forsvundne i Nutiden, saaledes at kun Navnet Hovgaard er tilbage. Imidlertid kan det indirekte godtgøres, at der ogsaa fandtes andre Gaardsnavne, hvoraf flere er bevarede.

Gl. Matr. Nr. 21 betegnes saaledes i Matriklen.

Rasmus Pedersen Soelgaard, Hartkorn 3 Tdr. 3 Skp. 0 Fdk. 0 Alb., Ejer: Chr. Basballe i Aars (Aarhus), og i Hoverireglementet:

Rasmus Soelgaard Hartkorn 3 Tdr. 3 Skp. 0 Fdk. 0 Alb. Af Skovgaard 3 Tdr. 0 Skp. 0 Fdk. 0 Alb.

Naar der tages Hensyn til den Skik, at en Gaards Navn føjes til Brugerens Navn, kan der ikke være Tvivl om, at Rasmus Pedersen Soelgaard betyder det samme som Rasmus Pedersen i Solgaard. Gaardsnavnet findes altsaa allerede i 1683. Som det kan ses af Hartkornet, var Gaarden ikke særlig stor i 1683, men ved Tildelingen af Jorden fra Skovgaard rykker den op blandt de anselige Gaarde.

Hvad betyder Navnet Soelgaard? Dette maa antagelig forklares ved, at den er Nabogaard til en Gaard, der ligger ved en dyb Lavning og derfor kaldes Hulgaard (Hwolgaard). Denne Gaard laa »i Hullet«, medens Nabogaarden laa »i Solen«.

Hvis denne Antagelse er rigtig, at Navnet Solgaard er opstaaet ved Modsætningen til Navnet Hulgaard, saa følger heraf, at Navnet Hulgaard ogsaa maa gaa saa langt tilbage som til 1683, og det er ikke afgørende, at Navnet ikke findes i de af mig benyttede Kilder.

De to Gaarde, der laa i Neder-Randlev, forblev paa samme Plads ved Udskiftningen.

Gl. Matr. Nr. 11 betegnes saaledes i Matriklen:

Jacob Nielsen, Hartkorn 4 Tdr. 2 Skp. 3 Fdk. 0 Alb., Ejer Erik Herlevsen, men i Fortegnelserne over Gaardene i Markbogen er der til Navnet Jacob Nielsen føjet Ordet Angaard og Andgaard. Dette Gaardsnavn findes hverken i Hoveri-

reglementet eller i Hartkornsspecifikationerne, idet Brugerens i de sidste kun benævnes Thøger Pedersen, men i Folketællingslisten fra 1801 optræder han under Betegnelsen Thøger Pedersen Andgaard. Paa Udskiftningskortet findes endvidere Betegnelsen »Thøger Andgaards Toft«, saaledes at Gaardens Beliggenhed kan stedfæstes, skønt Gaarden udflyttedes ved Udskiftningen. Paa det Sted i Neder-Randlev, hvor Gaarden laa, findes en Bæk eller en Grøft, der endnu kaldes Angaardsbækken, og op til Bækken laa nogle Agre, der paa Udskiftningskortet kaldes Andgaardsbæks Agre.

Med Hensyn til Betydningen af Navnet bemærkes, at det omkring 1800 konsekvent staves Andgaard. Der har antagelig ved Bækken været en Dam eller et Kær, og dette har givet Anledning til et extra stort Andehold, hvilket igen har medført, at Navnet opfattedes som Andgaard. I 1683 staves det imidlertid som nævnt baade Angaard og Andgaard, og i et Tingvidne fra 1538 omhandles en Gaard i Randlev, hvis Navn skrives Angaardt. Der kan ikke være Tvivl om, at det er samme Navn, og paa Grund af denne Stavemaade kan det være tvivlsomt, hvad Navnet oprindelig har betydet.

Ved Udskiftningen flyttedes Gaarden ud i den yderste Del af Bymarken mod Øst, der i 1683 kaldtes Østermarken, men Gaarden tog Navnet med sig, og dette er bevaret til Nutiden, dog har det i nyere Tid været skrevet Angaard.

Gl. Matr. Nr. 20 er betegnet saaledes:

Jens Knudsen Guldborg, Hartkorn 4 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Ejer: Erik Herlevsen.

Efter det, som jeg tidligere har bemærket om Navneskikken, skulde man tro, at dette betød Jens Knudsen i Guldborg, men et saadant Gaardsnavn findes ikke senere. Derimod findes paa Udskiftningskortet et Agerskifte syd for Vejen mellem Over-Randlev og Østerterp, der kaldes Guldborg Krog, og nord for Vejen ligger Guldborg Huse. Da Matr. Nr. 20 imidlertid baade før Matrikelens Tid og ved Udskiftningen laa i Over-Randlev lige nord for Præstegaarden, synes der ikke at være nogen Forbindelse mellem Gaarden

og de nævnte Navne, og det maa derfor antages, at Guldborg i dette Tilfælde maa være Personens, ikke Gaardens Navn. Maaske kommer det af, at han har boet i Guldborg Huse, før han fæstede Gaarden.

Det er tidligere omtalt, at en Gruppe paa 3 Gaarde mod Øst formentlig har heddet Østerterp i ældre Tid. Navnet er nu Betegnelse for den sydlige Gaard, idet den nordlige Gaard i nyere Tid har taget Navnet Østergaard. Nord for denne findes paa Udskiftningskortet Navnet »Ødegaards Toft«, og her har altsaa en tredje Gaard ligget. Denne havde Matr. Nr. 2, medens de andre havde Matr. Nr. 3 og 4. I 1770 og 1789 blev Ødegaardens Jorder drevet sammen med Præstegaarden, men ved Udskiftningen er Gaarden nedlagt og dens Jord vistnok udlagt til Husmandslodder.

Som tidligere omtalt har jeg ikke fundet Navnet Østerterp i nogen af de nævnte Kilder, men jeg har hørt, at man tidligere har kaldt begge Gaardene ved dette Navn, og min Hypotese støtter jeg paa selve Navnet. Terp er samme Ord som Torp, og dette betød en Udflytterby. Her er ganske vist ikke Tale om nogen ny By, men kun om en ny Bebyggelse, der efter min Antagelse skyldes, at man ved Delinger af Gaarde har foretrukket at danne og bebygge nye Tofter fremfor at dele de gamle. Da disse laa mod Øst i Forhold til den gamle By, kan det passe, at man har kaldt Bebyggelsen Østertorp.

Hvis denne Antagelse er rigtig, er Navnet Østerterp sikkert meget ældre end Matriklen, men som Gaardsnavn er det først opstaaet længe efter Udskiftningen.

B. Gaardsnavne i Hoverireglementet af 1770.

I Hoverireglementet finder man paa samme Maade som i Matriklen en Fortegnelse over Brugerne. Det er tidligere omtalt, at man heri igen træffer Navnet Solgaard, men desuden træffes 2 nye Gaardsnavne, ganske vist ikke direkte, men som Betegnelse for Brugeren paa samme Maade som Solgaard.

Gl. Matr. Nr. 14 er betegnet saaledes:

Jens Berregaard, Hartkorn 2 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb.
Ejer: Thøger Lasson, Dybvad.

I Folketællingslisten af 1787 findes en Gaardmand, der kaldes Morten Bjerregaard, og i Hartkornsspecifikation af 1789, hvor Matr. Nr. mangler, findes en Bruger Morten Jensen, der har samme Hartkorn som Nr. 14 i Hoverireglementet. Der kan ikke være Tvivl om, at det er samme Gaard, og Morten Jensen er antagelig Søn af Jens Bjerregaard. Bjerregaard er utvivlsomt ikke Brugerens, men Gaardens Navn, og Gaarden maa være identisk med den nuværende Bjerregaard, der ligger i Neder-Randlev. Dette Navn findes ikke i Matriklen, men i et Tingsvidne fra 1527 omhandles Bierregaard i Randlev, og ligeledes omhandles i et Skøde fra 1587 Bieregaardt i Randlev. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at det er samme Gaard, og af de nuværende Gaarde er Bjerregaard den, hvis Navn kan føres længst tilbage.

Betydningen af Bjerregaard maa være Bjerggaard, altsaa en Gaard, hvis Bygninger har været beliggende paa eller ved en Bakke.

Gl. Matr. Nr. 12 er betegnet saaledes:

Knud Bisgaard, Hartkorn 3 Tdr. 7 Skp. 0 Fdk. 2 Alb. Ej. Thøger Lasson, Dybvad.

I Folketællingslisten for 1787 findes en Gaardmand, der kaldes Mikkell Bisgaard, og i Hartkornsspecifikation af 1789 findes en Gaard med samme Hartkorn som ovenfor, hvis Bruger hedder Mikkell Pedersen. Det er aabenbart den samme som Mikkell Bisgaard, og dette tyder paa, at Bisgaard er Gaardens og ikke Brugerens Navn. Dette fremgaar ogsaa af, at samme Gaardmand i Folketællingslisten af 1801 kaldes Mikkell Pedersen Bisgaard, medens hans Søn kun kaldes Knud Mikkelsen.

Bisgaard eksisterede endnu i 1844, da den nye Matrikel traadte i Kraft, men senere er den nedlagt, og dens Jorder lagt under anden Ejendom. Den var beliggende i Neder-Randlev og laa ved Siden af (syd for) Angaards Toft.

Ifølge Johannes Steenstrups Bog om danske Stednavne maa Navnet Bisgaard ofte forklares som Bispegård, d. v. s. en Gaard, der har hørt til Bispegodset. Hvis dette er Tilfældet her, og dette stemmer med,

at der var Bispegods i Byen i Middelalderen, skulde Navnet gaa helt tilbage til Reformationstiden, idet Bispegodset ved Reformationen gik over til Kronen. — Hermed er jeg naaet til Ende med Gaardsnavnene i de nævnte Kilder. Naar der bortses fra det tvivlsomme Guldborg, bliver det 9 af de 27 Gaarde i Matrikelen, der har haft et Navn. Dette er ikke saa lidt, og dertil kommer, at der godt kan have været flere Navne, der ikke har givet sig noget Udslag i Kilderne.

Medens Gaardene efter Udskiftningen ofte fik Navn efter Jorden, er dette ikke Tilfældet med nogen af de ældre Gaardsnavne, som jeg har nævnt. Dette hænger sammen med, at Gaardene i Randlev kun havde Toften i Særbrug, medens Resten af Jorden dreves i det sædvanlige Jordfællesskab, saaledes at den enkelte Gaards Agre laa spredt over hele Bymarken. Det er andre Forhold, der har givet Anledning til Navnene, og disse kan deles i 2 Grupper:

1. Solgaard, Hulgaard og Bjerregaard har taget Navn efter Bygningernes Beliggenhed i Terrænet, og Skovgaard har taget Navn efter Bygningernes Beliggenhed ved en Skov. Beslægtet med denne Gruppe er Andgaard, for saa vidt dette Navn indirekte hidrører fra Bygningernes Beliggenhed ved en Bæk.

2. Hovgaard, Sparregaard, Annexgaard og Bisgaard er historiske Navne, der minder om Gaardens Stilling eller Tilhørsforhold i Fortiden.

C. Gaardsnavne opstaaet ved Udskiftningen.

Ved Udskiftningen, der maa have fundet Sted i 1792 eller i de følgende Aar, blev der tyndet stærkt ud i Gaardene i Neder-Randlev, hvor de fleste laa tæt sammen langs Gaden, idet 4 af Gaardene udflyttedes til den østlige Del af Bymarken og 2 til den vestlige Del. Dette er af Interesse, fordi der herved opstaar nogle nye Gaardsnavne.

Til Marken længst mod Øst flyttede Angaard samt en anden Gaard, der byggedes paa et Agerskifte, der i 1683 kaldes Hede Fald og paa Udskiftningskortet Hede Agre. Disse omfatter ganske vist ogsaa en Del

af den Jord, der udlagdes til Angaard, men da denne tog sit Navn med sig fra Neder-Randlev, kunde der ikke blive nogen Konkurrence om Benyttelse af Hedenavnet, og den anden Gaard fik derfor alene Navnet Hedegaard.

Længere mod Vest, men stødende op til Angaards Mark udlagdes til de to andre Udflyttere mod Øst to Agerskifter, Hesselbjerg og Frøland, saaledes at den nordligste af Gaardene fik Hovedparten af Hesselbjerg, herunder de Bakker, som havde givet Agerskiftet Navn, medens den sydlige af Gaardene fik Resten og Frøland. Disse Navne findes allerede i Markbogen af 1683, hvor Hesselbjerg staves Hetzelbierig. Dette Navn maa komme af, at Bakkerne engang har været bevokset med Hassel.

Ordet Frøland har jeg antaget kommer af Ordet en Frø, idet Jorden skraaner ned mod en Eng og en Bæk, og det kan passe, at der i denne har været Vandhuller med Frøer. Saaledes har Navnet sikkert ogsaa været forstaaet i nyere Tid. Imidlertid kan Navne som Frøbjerg og Frølund ikke forklares paa denne Maade. Det antages, at de kommer af Gudenavnet Frøy eller Gudindenavnet Frøya (Freja), og paa samme Maade antages det norske Gaardsnavn Frøland at komme af Navnet Frøya. Andre har ment, at det kommer af et Ord, der betyder frugtbar. Da Navnet sikkert er meget gammelt, kan den oprindelige Betydning være tvivlsom.

Navnet Hesselbjerg er undertiden brugt som Betegnelse for den nordlige Gaard alene, saaledes i et Skøde af 1833, og det er da muligt, at den anden Gaard engang er kaldt Frøland, men dette Navn er i hvert Fald gaaet af Brug, selvom det ikke er helt glemt. Som Følge heraf bruges Navnet Hesselbjerg ogsaa som Betegnelse for begge Gaarde samt en Mølleejendom, saaledes i Traps Danmark.

Af de 2 Gaarde, der flyttede ud i den vestlige Del af Bymarken, fik den yderste udlagt et Agerskifte, Bred Kier Skifter. Af dette fik Gaarden Navnet Bredkjær, der ikke behøver nogen Forklaring.

Længere mod Øst, men stødende op til Bredkjær,

fik den anden Udflytter udlagt et Agerskifte, Stavsballe Skifter, der findes baade i Markbogen og paa Udskiftningskortet, men Gaarden har ikke taget Navn efter dette¹⁾. Den blev kaldt Kulgrav, hvilket antagelig maa forklares ved, at der paa Marken har været en Grav, der har været anvendt til Brænding af Trækul.

Det var navnlig Udflyttergaarde, der fik Navne efter Jorden, men det kunde ogsaa ske, at en Gaard, der blev inde i Byen, fik Navn efter den Jord, som udlagdes til den. Herpaa giver Gaarden Balshave i Neder-Randlev et Exempel. Ved Udflytningen fik den tillagt et Agerskifte, der paa Udskiftningskortet kaldes Balles Hauge og i Markbogen skrives Balledz Haffue. Balle betyder en højtliggende Flade, og Have betyder indhegnet Mark eller Skov. Navnet betyder altsaa et højtliggende, indhegnet Jordstykke. Forkortelsen af Balleshave til Balshave gør det noget vanskeligere at forstaa Navnet.

Nordøst for Ødegaardens Toft fandtes før 1830 en mindre Gaard eller et Boelssted, der maaske er opstaaet ved Sammenlægning af Husmandslodder. Senere er Gaarden forøget ved Tilkøb af mere Jord og hedder nu Elkjær. Dette Navn findes ikke i Markbogen, men paa Udskiftningskortet findes det som Betegnelse for det sydøstlige Hjørne af Gaardens Areal, der støder op til Bjerager. Navnet, der senere er overført til Gaarden, maa hidrøre fra, at Jordstykket engang har været bevokset med Elletrær.

Resultatet bliver herefter, at 4 Agerskiftenavne fra Markbogen, Heden, Hesselbjerg, Stavsballe og Balleshave er bevaret i Gaardsnavne, et Agerskiftenavn fra senere Tid er bevaret i Gaardsnavnet Bredkjær, og to Stedsbetegnelser er bevaret i Navnene Kulgrav og Elkjær.

D. Gaardsnavne hidrørende fra Personnavne.

I en Indberetning til Stednavneudvalget fra 1931 nævnes to Gaardsnavne fra Neder-Randlev, der ikke er omhandlet foran, Eskildsgaard og Krogsgaard.

¹⁾ Navnet Stavsballe anvendes derimod nu om en Gaard nord for Kulgrav, der er dannet ved Sammenkøb af Parceller.

Eskildsgaard ejedes i 2. Halvdel af forrige Aarhundrede af Eskild Christensen og tidligere af hans Fader Christen Eskildsen og senere af hans Søn Peter Eskildsen.

Dette Navn kan ikke være gammelt og bruges vistnok ikke mere.

Krogsgaard har tilhørt Slægten Krog i 4 Generationer. Allerede i 1770 nævnes Jens Krog som Fæster af Gaarden, og Navnet kan derfor godt være gammelt. Gaarden gik ud af Slægten omkring 1890, og Navnet bruges ikke mere.

I samme Indberetning nævnes Koolinggaarden i Over-Randlev. Dette Navn kommer antagelig af Navnet paa en Fæster i det 18. Aarhundrede. I 1770 staves dennes Navn Peder Colding, i 1787 Peder Kolling og i 1801 Peder Pedersen Kolding. Paa det gl. Kort findes Peder Pedersens Toft, hvor Gaarden nu ligger. P. Colding var i 1801 66 Aar gl., og han findes ikke i Ejendomsfortegnelsen fra 1804—05.

Navnet maa være opstaaet før Aar 1800 eller lige efter. Det er saaledes gammelt, og i Modsætning til de to fornævnte Gaardsnavne er det endnu i Brug.

Da Navnet udtales med langt o, stemmer det ikke med Udtalen af Navnet paa Købstaden Kolding. Maa-ske er det Navnet Kolind, der er skrevet forkert i de nævnte Kilder.